

itaque Job malignorum abominationem evadat, et simplicium benedictionem oblineat, jubet eum Baldad sincero corde ad Deum converti, cuncta tunc illi prospera promittens.

Verb. 21.
Quantum
sit gau-
dium
justi.

21. DONEC IMPLEATUR RISU OS TUUM ET LABIA TUA JUBILO. — *g. d.* Adeo te, mi Job, si simplex et perfectus fueris, non projiciet Deus, ut etiam inter infimos suos habiturus sit, et bonis omnibus ac gaudiis ad risum et jubilationem usque cumulaturus; siquidem ex virtute tanta exoritur animi lætitia, ut justi et puri a peccato semper ovare et triumphare quodammodo videantur: quare Propheta regius ita invitat *Psalm. xxxi, 11*: «Gloriamini omnes recti corde, » ubi *gloriar* est vehementer gaudere; unde quidam ita vertunt, *inestate ad orationem rectos corde*: apud Septuaginta est *καυχθη*, quod victorum et triumphantium est proprium, qui fractis domisque hostibus tripudio quodam gestunt, cantu et lætitia efferuntur. Hebræa vox, qua David titulus, *jubilationem* significat; id Septuaginta et græci Patres passim dicunt *ἀλαλιαν*, in rebus lætissimis *jubilare*; hinc *ἀλαλιαν*, ut ait Hesychius, est *oda pro victoria*. S. Chrysostomus in *Psalm. xlvi*, exponit rem disertius: «Solent, inquit, exercitii, quando inclinat hostium acies, non uti extrema victoria, sed concordia voce et jubilo quater eorum animos jam abjectos: quod est clara victoriæ et trophæi argumentum maximum. » Hoc igitur lætitiæ genus promittit hic Baldad Jobo cum ait: «Donec impleatur risu os tuum et labia tua jubilo; » quæ nihil aliud significant, quam (ut S. Chrysostomus diceret) *ἰδὼν τὸν ἄνθρωπον ἐπιχαίρειν, ἰσὺν* quendam

Virtus
lætitiam,
vitium
tristitia
tam pa-
rit.

exquisitamque lætitiā: virtus enim incredibilem animi voluptatem ingenerat, ut e contra scelus angorem turbulentum et pungentes curarum molestias, quæ diurnam et nocturnam quietem penitus exhauriant, comes enim sceleris est mala formido, et conscientiæ horror, et impendens pœne metus, ut Tantalo saxum. Gravissime Tertullianus lib. IV *Contr. Marc.* cap. xvii: «Nul- lum, inquit, maleficium sine formidine est: quia nec sine conscientia sui; » sed divinius ea de re habemus oraculum *Sap. xvii, 11*: «Semper sæva presumit perturbata conscientia, » inquit Sapiens: contra gessit et lætatur virtutis studiosus, et mirum quantum intimo in animo consolatione perfunditur. Quæ varietas in clypeo poetico aureo expressa mihi videtur, in quo Vulcanus elegantissimo artificio urbes duas effinxerat; in quarum una sunt convivia, festus Hymen et tripudia, et cantus, tædarumque festa luce nitentium magna copia; in altera vero bella, contentiones, rapinæ, pugna, ululatus, luctusque audiuntur et gemitus. Imago est utriusque animæ tum gratia ornate, tum vitio deformate: in illa est læta et profunda pax, cantusque et choreis velut divinis plena sunt omnia; in hac vero dissonaque strepitu et tumultu ac concursu molestissimarum difficultatum omnia misceantur.

Atque ut e sacris potius quam ab Homeri ingenioso commento hæc illustrentur, si licuit erudito Poeta fingere choros, et psanes, et lucerna- rum accensionem, et *ἀλαλιαν*, hoc est magna et apparatusissima convivia, ad animi lætitiā et alacritatem vitæ innocentem exponendam; paria prope velustior Musis amicus Salomon *Prov. xv, 15*: «Secura, inquit, mens juge convivium. »

In hoc convivio defæcatum vinum est germinans virgines et honestissimas cogitationes, ubi non bibia strepit, non cinyra ludit, non chelys resonat, sed gratia modos facit, virtutes succinunt humanissima symphonia, cor justi liquida pace gaudioque perfruitur, et Dei laudes celebrat cantu læto jubilantis conscientiæ, adeo ut non raro etiam os ipsum risu impleatur et labia jubilatione: quod fit tum, quando exuberans animi lætitia cordisque hilaritas per vociferationem, risum et exultationem aut hujusmodi exteriora signa se prodit. Hoc sensu David etiam eadem phrasi utitur ad ineffabilem populi israelitici, et babilonica captivitate liberati, lætitiā declarandam, cum ait *Psalm. cxy, 1*: «In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati: tunc repletum est gaudio (hebraice risu) os nostrum, et lingua nostra exultatione: » risus enim et exultatio, jubilatio atque confessio, laudatio et benedictio, vociferatio, et his similia, ad quæ Vates regius in Psalmis pios omnes frequenter invitavit et adhortatur, sincera et abundantis lætitiæ signa sunt, quæ Baldad Jobo minime defutura pollicetur, dummodo non ficto, sed sincero corde Deum colat, ac reveretur: quippe qui simplicem amplectitur, neque ab illo exornando manum aufert, donec ipsum perfecto spiritali gaudio cumulatur; quod nemo in posterum ab eo tollere possit, adeo ut si quis ausu temerario ejus gaudium inturbare presumpserit, tantum abfuturum sit, ut voti sui compos fiat; quin et contra potius sibi metipso molestiam creaturus, et perpetuam confusionem allaturus videtur. Quapropter subdit:

22. QUI ODERENT TE INDUCENT CONFUSIONE: ET VERBUM TABERNACULUM IMPIORUM NON SUBSISTET. — Jobo jun ad Deum sincere converso mirificam divinæ protectionis manum prorsus propitiā addidit Baldad, quin imo futurum omnino vaticinatur, ut non tantum nihil ab iis, qui plusquam vatiano ipsum odio prosequuntur, incommodi relaturus sit; sed e contra visurus (quod erat votum Davidis, *Psalm. cxx, 14*), ut confundantur et deficient detrahentes animæ ipsius, et operiantur confusione et pudore, qui querant mala illi. Illa autem confusionis significatio, *inducuntur confusione*, perelegans est, qua notari videtur illud rubrum quasi velum, quod vultu erubescunt tanquam quoddam indumentum obducitur. Eodem modo David inimicis suis imprecatur *Psalm. cviii, 28*: «Induantur qui detrahunt mihi pudore, et operiantur sicut diplode confusionem suam, »

Jubilum
hoc
conside-
ris.

Indel di-
catur.

id est sic eis adhæreat confusio, sic eos totos operiat, sic penitus circumvestiat, sic eam ubique circumferant, quomodo diplode sive vestimentum adhæret corpori, et ipsum operit. Est autem hebraismus, quod exprimitur omnimoda et undique confundens vœreundia, scilicet propter inhærentiam, assiduetam ac perpetuam, qualis est in vestimento, sine quo nemo saltem in publicum procedit. Vel aptius forsitan dicemus Baldadum generaliter loqui de opprobrio et infamia, qua iniquos affici solitos pro eorum sceleribus frequenter Scriptura commemorat, præsertim eos qui viris sanctis detraxerunt: hi enim vehementer conturbantur, et magno pudore afficiuntur, cum viros sanctos, quibus antea illuserant et detraxerant, a malis postea vindicatos, felicem vitam agere et gloria florere conspiciunt. Id quod forte Baldad ipse aliquæ amici Jobi postmodum experti sunt, cum Job et e malis emerisset, et multis a Deo ornatus fuisset beneficiis; ipsi vero Dei reprehensionem incurrisserunt, quod non locuti fuerint rectum coram eo, sicut servus ejus Job, ut in fine libri narratur.

Taberna-
culum

Ceterum cum subdit, «et tabernaculum impiorum non subsistet, » non tantum illos rubore

ac confusione suffundendos, verum etiam penitus exterminandos significat: *tabernaculum* enim vocat habitaculum in terra, quo sensu etiam David ad impium dicit *Psalm. li, 7*: «Propterea Deus destruet te in finem: evellet te, et emigrabit te de tabernaculo tuo, et radicem tuam de terra viventium, » significans eum tanquam domum non recte ædificatam, aut tabernaculum male compositum solo cœquandum, et penitus destruendum; aut tanquam arborem infrugiferam evellendam, et radicem extirpandam, id est genus et prosapiam ejus totam delendam et abolendam; quandoquidem cunctis hominibus per modum radicis est genus cuique sumum, *g. d.* Ex omni domo et omni cognatione tua te eliminabit, et emigrare faciet ab hęc habitatio et ab hominum super terram viventium conversatione ad diversorium mortuorum, quod est sepulcrum.

Tropologie S. Gregorius lib. VIII *Moral. cap. xxxii*, hæc exponit de confusione, ignominia et ruina extrema, quam impii in die judicii sustinebunt; in quo minime subsistent, uti cap. vii, vers. 8 explicatum est.

Ceterum, quid ad hanc Baldadi orationem Job responderit sequens caput declarabit.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Admittit Job Deum per omnia justum esse, nec posse hominem eum eo de justitia expostulare; ostendens Deo non deesse rationes, ob quas possit, et interdum solent, non solum impios, sed etiam justos et innocentes in hac vita percutere et affligere; qui tamen de injuria minime conquirit, nec Deum in jus vocare possunt, sed justicem suam deprecari debent, quod nemo satis æquitate cause sua confidere possit.

1. Et respondens Job ait: 2. Vere scio quod ita sit, et quod non justificetur homo compositus Deo. 3. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille. 4. Sapiens corde est, et fortis robore: quis restitit ei, et pacem habuit? 5. Qui transtulit montes, et nescierunt hi quos subvertit in furore suo. 6. Qui commovet terram de loco suo, et columnæ ejus concutiuntur. 7. Qui præcipit soli, et non oritur: et stellas claudit quasi sub signaculo: 8. Qui extendit cælos solus, et graditur super fluctus maris. 9. Qui facit arcetrum, et oriona, et hyadas, et interiora anstri. 10. Qui facit magna, et incomprehensibilia, et mirabilia, quorum non est numerus. 11. Si venerit ad me, non videbo eum: si aberit, non intelligam. 12. Si repente interroget, quis respondebit ei? vel quis dicere potest: Cur ita facis? 13. Deus, cujus iræ nemo resistere potest, et sub quo curvantur qui portant orbem. 14. Quantus ergo sum ego, ut respondeam ei, et loquar verbis meis cum eo? 15. Qui etiam si habuero quippiam justum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. 16. Et cum invocantem exaudierit me, non credo quod audiverit vocem meam. 17. In turbine enim conteret me, et multiplicabit vulnera mea etiam sine causa. 18. Non concedit requiescere spiritum meum, et implet me amaritudinibus. 19. Si fortitudo quaeritur, robustissimus est: si æquitas judicii, nemo audet pro me testimonium dicere. 20. Si justificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero,

Imple-
ram des
truetur a
Deo.

Quomo-
do pudor

pravum me comprobabit. 21. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, et tadebit me vite mee. 22. Unum est quod locutus sum, et innocentem et impium ipse consumit. 23. Si flagellat, occidat semel, et non de pœnis innocentem rideat. 24. Terra data est in manus impii, vultum iudicium ejus operit: quod si non ille est, quis ergo est? 25. Dies mei velociore fuerunt cursore: fugerunt, et non viderunt bonum. 26. Pertransierunt quasi naves poma portantes, sicut aquila volans ad escam. 27. Cum dixerò: Nequaquam ita loquar: commuto faciem meam, et dolore torq̄ reor. 28. Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. 29. Si autem et sic impius sum, quare frustra laboravi? 30. Si lotus fuero quasi aquis nivis, et fulserint velut mundissimæ manû meæ: 31. Tamen sordibus intinges me, et abominabuntur me vestimenta mea. 32. Neque enim viro qui similibus mei est, respondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri. 33. Non est qui utrumque valeat arguere, et ponere mantum suam in ambobus. 34. Auferat a me virgam suam, et pavor ejus non me terreat. 35. Loquar, et non timebo eum: neque enim possum metuens respondere.

Ver. 1 et 2.

1 et 2. ET RESPONDENS JOB AIT: VERE SCIO QUOD ITA SIT, ET QUOD NON JUSTIFICATUR HOMO COMPOSITUS DEO. — Job sui sententiaque sua securus nequam querit diverticula, nec Baldadi argumentum subterfugit, sed pro veritate in forma libere respondet, concedenda concedens, neganda negans: objecerat ei Baldad, ac si Deum injustitia redargueret, qui innocios puniret, justitiam iudiciumque subvertens: hoc ipso nempe quod Jobus se insontem excruciaci conquestus est, semelipsum ex Baldadi sententia Deo præteritum, ut qui justo immerenti pœnam inflisset. In eo quippe cruciatu (si modo Baldad vera censeret) Deus injustus, Job justus appareret: ac proinde ut timorem Jobi, quo se Deo propriæ opinione innocencie anteluisse videbatur, supprimeret, precedenti capite, quasi ex abrupto, verbis indignatione plenis ipsum aggressus fuerat dicens cap. vii, 3: « Numquid Deus supplantat iudicium? aut Omnipotens subvertit quod justum est? » Quo sensu item Eliphaz cap. iv, 17, dixerat: « Numquid homo Dei comparatione justificabitur, aut factore suo purior erit vir? » Ex quo perspicui testis, quam serio et ferventer in unam eandemque sententiam importunt illi certiores conspiciunt. Jobus ergo tanquam veritatis fidissimus assertor, qui omnia ratione, non afflictionis sensu metuebatur, tam ingenue fateatur et commendat vera, quam generose falsa depellit: quod tum alibi, tum in hoc præsertim capite liquido demonstrat, dum verum utriusque disputatoris assertorem non admittit modo, sed etiam elegantissime disertissimeque integro fere capite amplificat et exornat: sic enim auspicatur alius: « Vere scio quod ita sit, et quod non justificetur homo compositus Deo, » q. d. Absit ut ego hoc intendam, aut temerario prorsus ausu tentem, quod vos suspicamini, scilicet hominem cum Deo committere; quin potius cedo libens Deo, cujus nomen hebraicum hoc loco est *יהוה* et, quod *fortem* significat: cui si componatur humana fragilitas (quæ

Job tam ingenue vera fatetur, quam generose falsa refutat.

per antithesin a misera conditione hic in Hebræo *יְהוָה* *enos* appellatur, et a Septuaginta *θεος*, id est *mortalis*, interpretatur) omnino marcescat et succumbat necesse est. Cum autem dicit *vere*, hebraice *אמת* *amanam*; quæ vox ejusdem significationis est ac *יָמֵן* *amaen*, id est *veritas*, certitudo, firmitas; omnino significat se minime fucate, aut hypocritice, ac simulate, sed candide ac sincere, ex animi mentisque sententia sic sentire, nosse, exploratum habere, ac fateri tanquam certum et indubitatum; scilicet neminem quantumvis sanctum, quantumvis justum cum Deo comparatum justificari: nam justus quidem aliquis esse potest, si quidem cum aliis hominibus, non autem si cum Deo comparatur, cum quo vel ipsimet supremi angeli collati, rigide loquendo, nec justus, nec sancti sunt, imo nec sunt, ut S. Dionysius lib. *De Div. Nom.* non semel docet: quia finiti ad infinitum nulla est proportio, ut philosophorum ratum ac certum fert axioma; neque Dei ad creaturam ulla propriè vera est similitudinis comparatio, quia scilicet ita est super omnia elevatus, ut cum nulla re creata vel creabilis similitudinem habeat. Quomodo igitur creaturæ, et quolibet res factæ, quæcumque vocabulo entium significantur, conferri possint cum natura, quæ ultra omnia est? immensis enim mensuris, et quæ conferri non possunt, causa omnium supra effectus locatur et eximitur, et ab eis abest. Quod cum Jobum, qui summus erat theologus, minime lateret, libere asseverans, et quasi jurjurando confirmans: « Vere, inquit, scio quod ita sit, et quod non justificetur homo compositus Deo. » Ubi notandum est S. Jobum non dixisse, quod vere homo non justificetur; sed *non justificetur compositus Deo*, quod sic exponunt et intelligunt Patres, vel quia justitia justorum vera quidem est, sed ab ipsis non est quasi propriis viribus acquisita, sed a Deo gratis donata, ita S. Augustinus ad hunc locum, et in *Psalm.* cxlii: vel quia justitia eorumdem justorum vera, sed non pura

Quomodo comparatur, et cum Deo comparatur. Creatura ad creaturam non est collata.

Homo non potest cum Deo comparari.

est, cum admixta sit peccatis venialibus, ita S. Gregorius hoc loco, et S. Hieronymus epist. ad *Ctesiph.*, et S. Augustinus in lib. *De Perf. justit.*; vel denique quia ut vera et pura esset, comparata tamen justitie Dei increate et infinitæ, justitia esse non videtur, quemadmodum lux lucerne in radiis solaribus plena die collocata non luet: ita S. Hilarius, et S. Hieronymus in *Psalm.* cxlii, et alii. Job itaque ultro concedit fundamentum disputationi a Baldado suppositum, scilicet Deum non supplantare iudicium, nec Omnipotentem subvertere quod justum est, quod planum et contestatum esse demonstrat ex eo, quod homo cum Deo comparatus non possit justificari; justificaretur autem, si Deus in eo puniendo supplantaret iudicium: pro jure enim suo diceret ei: Cur me immerentem punis? in quo peccavi? quid commervi? cur iniquus erga me es? Justificatur autem Deus cum hominem ulciscitur atque vindicat, idque ingenue hominem lateri necesse est, ut Esdras dicebat I *Esdr.* ix, 10: « Et nunc quid dicemus, Domine Deus noster, post hæc, quia dereliquimus mandata tua: Domine Deus Israel, justus es tu, quoniam derelicti sumus, qui salvaremur, sicut die hoc: ecce coram te sumus in delicto nostro: non enim stari potest coram te super hoc. » Vel ut Christus dicebat *Matth.* xxvi, 39: « Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste: verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu: semper enim existimandum est Deum æquum exercere iudicium quæcumque in bonæ ratione amandaverit. Vide quæ *supr.* cap. iv, ad vers. 17, dicta sunt de hoc argumento.

Ver. 3. Nemo potest cum Deo contendere.

3. SI VOLUERIT CONTENDERE CUM EO, NON POTERIT EI RESPONDERE UNUS PRO MILLE. — id est, si quisquam temerarius homo auderet se cum Deo comparatum justificare, ac iudicio cum illo contendere querens: Quid commervi? ex mille delictis quæ a Deo objicerentur ei vel unum non dilueret. Ratio asserti hujus petenda est a divina sapientia et magnitudine, de qua in proximo versu, et ab ignorantia et imbecillitate hominis: etsi enim justus alta sui cognitione subnixus, et divine liberalitatis largitione gratus, Deo iudicanti ac roganli respondere ipsius ego valeat, minime tamen cum eo contendere vel altercari: verbum quippe originale *יָרִב* *rob* forensis est, et *contendere*, contestari ac litigare seu rixari significat. Manifeste autem liquet, et justum ipsum, qui cum Deo suæ fidens cause intemperanter agere auderet, causa cadere, et prima interrogatione tacitum prostermi. Et hic profecto sensus satis apte videtur argumentis Eliphazi et Baldadi congruere. Septuaginta quoque hæc ad iudiciale contentionem manifeste referunt cum ita vertunt, *ὅτι ἴσως βολύτατα κριθήσεται ἄνθρωπος, εἰς ἐνὸν βολύτατον ἰσχυροῦς*, id est, « si voluerit iudicio contendere: » sic enim *κρίσιμα* passim accipitur, ut in illo *Psalm.* cvii, 7: *ὅτι τὸ κρίσιμα ἄνθρωπος ἐξήδη καταδεδωκεν ἄνευ, cum iudicabitur exeat condemnatus: nam sensus est: Cum*

litigabit, et in iudicium descendit, exeat reus sons, cadat causa sua, et condemnetur. Sic etiam S. Paulus accepit cum ait I *Cor.* vi, 6: *ἀδελφοί μου ἀδελφοὶ κριμαί, frater cum fratre iudicio contendit*, et passim alibi. Significat ergo Job haudquaquam homini consultum aut tutum esse cum Deo litigare, aut iudicio contendere: nam, ut prudenter monet David *Psalm.* xviii, 13: « Delicta quis intelligit? » ubi *delicta* quotidianos vocat defectus, qui sanctionibus notas inurunt: Septuaginta ponunt *κακὰ πρῶματα*, hoc est proprie, *non opinantis animi prolapsiones*; unde S. Ambrosius vertit, *lapsus quis intelligit?* S. Hieronymus *errores*; Aquila *ἀγνοίας, ignorantias*, hoc est delicta, quæ minus sentientibus et cogitantibus excidunt. Unde *κακὰ πρῶματα* sunt proprie *lapsus*, qui non opinantibus contingunt, non *πρώματα*, id est *casus*, qui (ut docte in *Psalm.* xxxvii animadvertit S. Ambrosius) industria et erudito artificio in athletico certamine fieri solebant. In quotidiana igitur vita præter mentem ut plurimum et cognitionem eveniunt prolapsiones, a quibus etiam justus non sunt immunes. At ergo pius Vates conscientia obscura sollicitus: « Delicta quis intelligit? » Quis tam Argus tamque Lynceus in humanis invenitur, ut quotidianas suas prolapsiones numeret, demonis impetus, cordis molus, conscientie maculas, fraudes mentis, et impuras voluntatis affectiones intelligat? nam sepe in communibus actionibus mundani pulveris sordes contrahimus, neque excutimus. Circæum velut poculum nobis a cereæ porrectum exhibimus, nec sentimus. Sepe a prædone animum tela et venena vibrante de nobis lauri et et trophæa reportatur, et securi sumus, et victi ridemus: « Delicta quis intelligit? » Par D. Pauli animadversio, qui lapsus, inquit his notandis consimiles animi nebulas patitur: sic enim scribit *Rom.* vii, 15: « Quod enim operor non intelligo; » quod Methodius apud Epiphanium *Hæres.* 63 sic illustrat: Nam sepe, inquit, nobis bona facientibus insinere et illicitarum rerum cogitationes obrepunt etiam nobis nolentibus, et tamen dissimulantibus et peccantibus.

Non est tutum cum Deo venire in iudicium.

Jus, quotidiana non suos defectus non cæcis intelligunt.

Incurtis sæpe peccata obrepunt, etiam noscuntibus.

Jam si vere S. Prosper asseruit etiam illos, qui sancte per donum Spiritus Sancti vivunt, tamen propter quasdam difficultates, quas trahunt sine scientes sive nescientes, aliquando aut suo peccato cadere, aut alieno consentire: quod illis fiet, qui nec sancti sunt, neque usu et divinis doctrinis corroborati ad superandas inimici tentationes, prout in vitium, capi faciles, suapte nati prorunt et prolabantur? *Job* iv, 18: « Ecce qui serviunt ei non sunt stabiles; et in angelis suis reperit pravitatem: quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut a linea? » *Ibid.* cap. xv, 15: « Ecce inter sanctos ejus nemo immutabilis; et cæli non sunt mundi in conspectu ejus: quanto magis abominabilis et inutilis homo, qui bibit

Quamte-
meram
sit enim
Deo
iudicio
conten-
dere.

Unum
pro mille
quid in
Scriptu-
ris signi-
ficat.

quasi aquam iniquitatem? » Quis ergo tam ve-
cors sit et maleanus, qui cum Deo audeat expos-
tulare, et iudicio contendere, cui « non poterit
respondere unum pro mille, » id est ad unum
crimen, quod ex mille criminibus que patravit
illi obijcietur; vel ad unum argumentum, quod
ex mille contra ipsum profertur: seu ut est in
Graeco, *ὅτι μὴ βραχύνει δυνάμει, ἢ αὐτὴν ἀπεί; ἐν
λόγῳ δυνάμει ἐκ γλωσσῶν*, id est non exaudivit eum, seu
non obaudiet ei, ut non contradicat ad unum sermo-
nem ejus de mille tibi illud unum pro mille vulga-
rissima Scripturae phrasus est, pro unum e pluri-
mis; estque numerus finitus pro infinito, sicut
dixit David *Psal.* LXXVIII, 4: « Mille anni ante
oculos tuos sicut dies hesterni: » quare non con-
tendere cum Deo, sed tacere debet homo in malis
et incommodis quae pallitur, sicut narrat Amos
monendum esse eum qui tot funera e domo sua
effert visurus erat: « Et dicit inquit Amos vi, (11)
ei: Tace, et non recorderis nominis Domini.
Quia ecce Dominus mandabit, et percussit domum
majorem ruinis, et domum minorem scissionibus:
» David etiam de se scribit *Psal.* XXVIII, 10: « Obmutui,
et non aperui os meum, quoniam tu fecisti; amove a me
plagas tuas: » etenim qui de sexcentis piis operibus rogandus
decreveret cum Deo de justitia unius allereari, ad
primum primi operis discussionem obmutescet,
atque ita respondere nequiret. Hinc Jobi lo-
cum expendens S. Augustinus lib. II *De Peccat.
merit. et remiss.* prope finem, sic ait: « Ecce Job
confiteatur peccata sua, et in veritate dicit se scire,
quia non est justus quisquam ante Deum: proinde
secundum modum conversationis humanae perhibet
ei Deus tamen magnam justitiae testimonium; ipse
autem se meliorem ex regula illa justitiae, quod
sicut potest conspicit apud Deum, in veritate
scit, quia ita est, et adjungit: *Quomodo enim
justus erit homo ante Deum? si enim velit con-
tendere eum eo, non poterit obediare*, id est, si judi-
candum ostendere voluerit non in se inveniri
posse quod damnet, non poterit obediare ei:
amittit enim etiam illam obedientiam, qua obedi-
re possit praecipienti confitendi esse peccata.
Quod si fuerit justus, os meum imple loquetur:
hoc est enim: Si me justum dixerero contra judi-
cium ejus, ubi perfecta illa justitiae regula me
convincit injurium; profecto impie loquetur os
meum, quia contra Dei voluntatem loquetur: »
sic ille. Si quis vero hujus rei rationem sciscitet,
et versu sequenti sic illum accipiat.

Vers. 4. 4. SAPIENS CORDE EST, ET FORTIS ROBORE: QUIS
COR TUUM RESTITUIT EI, ET PACEM HABUIT? — Rationes adducit
cur tutum homini non sit iudicio aut alia quavis
ratione cum Deo contendere: nam primum sa-
piens est, atque ideo cum illius intelligentiam
nihil lateat, nulla potest hominum calliditate au-
tergersatione deludi: quare apud illum otiosa
sunt et inania, quae in humano iudicio intercedere
solent artificia et fraudes. Deinde, quia fortis,

potest facile cogitata ac judicata complere, cum sit
nemo qui possit illius infringere aut certe vel mo-
diicum debilitare potentiam: ita Sanctius nos-
ter. Pro cuius exactiori intelligentia notandum primo,
ex S. Dionysio Areopagita *De Div. Nomin.* cap. vii,
et ex D. Thoma I *Quest.* XIV, Deum dici sapien-
tem et sapientiam, primo causaliter, ut est causa
omnis sapientiae et cognitionis tam parvae quam
maguae in beatis, in angelis, in hominibus, in
animalibus: nam ipsius sapientia etiam causa est
illius tenuis cognitionis omnisque industriae, quae
est in animalibus. Secundo formaliter dicitur sa-
piens, non ut sapientia praeditus et imbutus, sicut
mentes angelicae; sed ut ipsa sapientia per se
subsistens, in qua omnis plenitudo sapientiae
eminenter continetur: per hanc quasi in primo
signo rationis cum infinita claritate comprehen-
dit essentiam suam, et processiones personarum
et ipsas divinas personas; deinde in secundo si-
gno rationis ex omni aeternitate in omni aeterni-
tatem extendit se actu et cum infinita claritate
ad omnia possible, idque ex vi cogitatio-
nis essentiae suae; in tertio signo extendit se ad omnia,
quae qualibet vis creata vel creabilis potest fa-
cere; in quarto signo ad omnia quae essent evest-
tura, posita qualibet hypothese; quae dicuntur
futura conditionata, et sunt infinitis finita,
nam circa quamlibet rem liberi arbitrii possunt
circumstantiae rerum infinitis variari, et ipsa in-
finitis modis potest excitari; in quinto signo ra-
tionis videt omnia futura absolute in omni aeterni-
tatem cum omnibus circumstantiis. Tertio
eminenter dicitur sapiens ob singularissimum et
eminentissimum modum nulli creature communi-
cabilem: cum enim duo ad sapientiam requiri-
ratur, nempe lux intelligentiae et objectum
quod intelligitur, ipse utrumque in se habet in
gradu eminentissimo et cum perfectione infinita:
nam ipsemet est infinita intelligentiae lux per se
subsistens, et ipsemet ex se est omne objectum
intelligibile, vel illud in ipso eminenter conti-
netur: itaque nemini debet lucem intelligentiae,
nemini objectum intelligibile: ita Lessius lib. VI,
cap. i *De Perf. divin.*

Notandum secundo ex eodem Dionysio *ibid.*
cap. vii et S. Thoma *ibid.* *Quest.* XXV, art. 3,
Deum dici fortem, seu potentem, et potentiam
primo causaliter, quia nimirum ab ipso est omnis
potentia, omnis virtus, seu vis agendi et ope-
randi, omnis vigor, omnis efficacitas in omnibus
rebus creatis, in terra, in mari, in astris, in la-
pidibus, metallis, plantis, animalibus et angelis:
in his enim omnibus quaevis vis operandi aliquid
est tenuis quaedam participatio potentiae Dei. Se-
cundo formaliter, quia ipso in se est potentia in-
finita, vel potius ipsa potentia infinita per se
subsistens: potest enim omnia quae mens creata
potest concipere, quae prorsus in omni genere et
specie sunt infinita, v. g. infinitos mundos huic
nostro mundo similes, et alios huic dissimiles;

Quomodo
Deus di-
catur sa-
piens.
Primo
causaliter.

Secundo
formali-
ter.

Tertio
eminenter.

Quomodo
Deus di-
catur
fortis
seu po-
tens.
Primo
causaliter.

Secundo
formali-
ter.

Nemo re-
sistens
Deo pa-
cem ha-
bit.

Vers. 5.

5. QUI TRANSLUIT MONTES, ET NESCIERUNT HI QUOS
SUBVERTIT IN FURORE SDO. — Sapientiam et poten-
tiam divinam versus praecedenti Jobus commen-
daverat, quam deinde longo excursu effectuum
mirabilium amplificat, ut Deo minime repugnan-
tem evincat: qui enim attentius omnia Dei vel
naturali ordine disposita, vel ob arcana Dei ju-
dicia praeter naturam contingentia contemplantur,
omnino esse Deo parendum, credendum ac mi-
nime reluctandum facile animadvertit. Hic igitur
Job in effectu quodam prodigioso Dei potentiam
sapientiamque connectit: potentiam quidem in
montibus concutiendis, evertendis, et tanquam
vibratum telum explosamque glandem plum-
beam alio ejaculandis; sapientiam vero in homi-

Potentia
Dei in
monti-
bus
transfe-
rendis,
et aplien-

infinitos angelos, infinitos populos; infinitum
aurum, argentum, lapides pretiosos, etc., intel-
ligendo scilicet haec omnia *sympatogematae*, ut
philosophi loquuntur, non *sympatogematae* infinita,
id est, posse illum totres cujusvis generis facere,
ut semper numerus tam plures et plures sine fine; adeo
ut nullus numerus tam magnus concipi possit a
mente creata, quin tot et plures sine fine possit
facere; sic tamen ut nunquam faciat infinitum
actu, quod, juxta probabiliorum S. Thome et
multorum aliorum sententiam, ex parte creaturae
implicet aliquid extra Deum actu esse infinitum.
Addo, Deum non solum posse omnia, quae mens
creata potest concipere, idque in quantavisa magna
multitudine, quantitate et perfectione, sed etiam
quidquid ipse sua infinita sapientia potest extra
seu intra se concipere; quae infinitis plura et
magis mirabilia sunt quam ea quae possunt con-
cipi a mente creata: quidquid enim sua mente
infinita potest interius concipere seu formare in-
telligendo; potest exterius producere et formare
creando; et hoc modo potentia aequatur sa-
pientiae. Denique haec omnia potest facere re-
pente, sine mora temporis, sine ullo labore,
summa et infinita facilitate, solo niti sua volun-
tatis, et solo verbo, ut pluribus probat Lessius
lib. V *De Perf. divin.* Recte igitur Job ait nemi-
nem unquam cum tam sapiente ac forti concen-
tatore habuisse congressum, qui pacem ex illo
certamine reberit, id est, cui non infeliciter suc-
cesserit tam inepta contentio. Non opus est hic
Pharaones Antiochosque producere, qui obdu-
rati, ac restituti Deo sapientissimo atque for-
tissimo, et pace omni sublata horrendo iudicio
interierunt; cum viri etiam justi, si levi forlasse
de causa Deo in rebus modicis repugnent, ut
appellati quodantenus indulgeant, incredibili
nonnunquam animi perturbatione discrucientur;
neque prius acquiescant, quam se demittant ip-
sos, et sub vexillo Christi mississime se gerant.
Quenam ergo pax sit illi, qui tetris culpis Deum
laessunt, quando e levibus erratis tanta coor-
tu animi anxietas? Certe sicut pacem non habet
servus qui jussis heri reluctatur, ita nec homo,
qui inspirationibus Dei sapientis et fortis resistit.

ET NESCIERUNT HI QUOS SUBVERTIT, — q. d. Adeo
subito Deus tantam rem operatur, ut etiam illi
qui circa montes habitant interitum suum praecog-
noscere non possint; quod manifeste evi-
dens fuit, quia si praecognoscerent, sibi cavere
ne ruinis involverentur. Addit autem in *furorē*
suo, ad ostendendum quod Deus interdum natu-
rales operationes secundum ordinem providentiae
suae moderetur, prout necessarium est aut con-
veniens ad peccata hominum puniendi; quibus
quidem peccantibus mota, horrice *trascit* dicitur,
cum in eos vindictam exercet, quae apud nos
solet esse ire effectus: ita D. Thomas. Ex corpo-
ribus autem mixtis ad elementa transit, inter
quae firmissimum et stabilissimum videtur esse
terra, quae est immobilis, utpote centrum motus

tia in
solera-
tis homi-
nium
punien-
dis et
cel.

Ver. 6. Terram naturaliter non movetur.

totius; attamen si philosophis credimus, ex vapore inclausi secundum aliquas sui partes naturaliter movetur, et hoc est quod subiungitur:

6. QUI COMMOVET TERRAM DE LOCO SUO, ET COLUMNÆ EJUS CONCUNTIUNTUR. — Hoc non ita intelligendum, quasi tota terra naturaliter moveatur (ut voluerunt pythagoræi, Heraclides Ponticus, Numa Pompilius et Plato, teste Plutarcho in *Numa* et in *placit. philos.*, ac nuper Copernicus, et ex eis Stunica hic: id enim falsum esse noster Clavius in caput primum *Spher.* convincit, et repugnat Scripturis, in quibus dicitur *Psalm.* xci, 2: « Etenim firmavit orbem terre qui non commovebitur: » item *Eccles.* 1, 4: « Terra autem in æternum stat, » et passim alibi; sed quia partes terre, ut urbes, montes, insule terre motu a Deo commoveantur; et quod ipse pari modo totam terram commovere possit, si vellet. Imo hic Didymus ait illo terre motu, qui in passione contigit, totam ipsam terram quassatam et e centro convulsam fuisse. Per *columnas* autem terre ad litteram hic intelligi possunt montes et colles, qui sunt quasi columnæ super terram fundate, vel etiam turres ædificiæ, et quæcumque alia istiusmodi quæ terre adherent, et in terre motu concutiuntur et concussantur. Vel possunt etiam per *columnas* intelligi inferiores et intime partes terre, quod sicut ædificii firmitas columnis innitur, quod ita terre stabilitas ex centro, ad quod omnes ejus partes natura sua tendunt, oriatur. Unde cum omnes inferiores partes terre superiorum sustentatrices et quasi columnæ sint, ac terre motus ex profundis terre partibus procedat, hinc fit ut quasi ex concussione columnarum ejus fieri dicatur: ita D. Thomas. Atque hæc sententia conformior est Aristoteli et communi aliorum ferme omnium philosophorum opinioni, qui immobilitatis terre causam in nativam ejus referunt gravitatem, qua fit ut sedem illam appetat, quæ maxime a celo distet, nempe mundi medullium, quod *centrum* appellamus, quo suis conglobata nutibus magno impetu feratur; hoc autem *centrum stabilitatis* vocatur, supra quam terra fundata est, juxta illud *Psalm.* cii, 6: « Fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi; » atque alibi vocat columnas terre dum ait *Psalm.* lxxiv, 4: « Liquefacta est terra, et omnes qui habitant in ea: ego confirmavi columnas ejus. » Quia vero *centrum punctum* est, quod instat sit nihil, a Jobo alibi *nihilum* dicitur cap. xxvi, 7: « Qui appendit terram super nihilum. » Hoc igitur mundi medium seu *centrum columna* nuncupatur, ducta similitudine ab ædificiis, quæ manu molitur et industria: nam ut illa columnis fulciuntur, ne cadant, sic *centrum*, quo terre gravitas nititur, conglobatam terram omni ex parte sustentat.

Porro hæc commotio terre videtur hic irato Deo ascribi, quamquam posset etiam tribui divinæ majestati aut magnitudini, ejus timore olim

motam fuisse terram Psaltes divinus cecinit *Psalm.* cxiii, 7: « A facie Domini mota est terra, a facie Dei Jacob: » etenim terra contremuit, quando Deus in Sina ad legem ferendam descendit, et *Num.* xxi, 18, quando populus transit torrentem Arnon, ejus scopuli velut saltu quodam se in aquas immiserunt.

Mystice autem Deus terram commovet de loco suo, dum affectum rerum terrenarum ad celestia transfert, ita ut pars hominis inferior pio timore tacta legi æternæ juxta mentis præscriptum adherat. Tunc certe columnæ seu bases affectus terreni, quæ sunt duæ vires appetitus sensitivi, scilicet vis concupiscibilis et irascibilis, contremiscunt, hoc est freno divini timoris et obedientia legis contrahuntur. S. Gregorius autem lib. IX *Moral.* cap. ii, hæc de Synagoga Judeorum exponit: ubi eum, si labet, lege. Denique a terra progreditur ad corpora celestia, ostendendo illa quoque divinæ virtuti cedere, sicut autem naturæ terre congruit immobilitas et quies, ita natura celi motum exigit indesinentem: quare sicut in illius commotione, sic in hujus cessatione ac quiete mirabilem suam virtutem Deus manifestat.

7. QUI PRÆCIPIT SOLI, ET NON ORITUR: ET STELLAS CLAUDIT QUASI SUB SIGNACULO. — Non solum, inquit, Deus in hæc inferiora, ut puta montes, quos quando vult transfert, aut dissipat, et terre massam, quam solo nutu contere, et ab imis sedibus revellere potest; sed etiam in celos suum exercet imperium et potentiam, ita ut unico verbo stellarum et ipsius solis cursum inhibeat, lumenque supprimat, atque in hæc subcelestia influxum eorumdem impediatur. Id autem quod in Hebræo hic habetur dicitur optime interpretis transfert præcipit: solo enim voluntatis actu hæc suam Deus exercet in creaturas potentiam, juxta illud *Psalm.* cxlviii, 7. « Ipse dixit, et facta sunt: ipse mandavit et creata sunt. » Sanctius noster hoc loco particulam conditionalem sit subaudiendam censet, ut sit sensus: Si Deus præcepit soli, non orietur: tanta enim Dei est potentia, ut sol, qui suos a mundi exordio ratos habet et certos cursus, ad divinum imperium continet esse a suo circulari motu; neque mundo deinceps suam lucem ostendat. Hanc autem solaris cursus inhibitionem ac retardationem tanquam evidentissimum divinæ potentie argumentum Apolloniani opponendum censuit S. Dionysius episc. 7 *ad Polycarp.*: « Scire debebat Apollophanes, cum sapiens esset, nihil unquam celestis ordinis ac motus immutari ullo modo potuisse sine instinctu auctoris sui, a quo et ut esset accepit, et ejus potentia conservatur, qui secundum Scripturæ testimonium canela perlat ac mutatur. Car igitur non colit eum, quem hinc quoque cognovimus veraciter esse omnium Deum, admirandè ejus, a quo cuncta subsistunt, admirabilem potestatem? Quandoquidem ab ipso sol et luna potentia statuque mirabili simul cum hac rerum unive-

Quemadmodum nobis mystice terra commovebitur.

Ver. 7. Deus ad tantum eorum colit cursum sitit.

Sub Erechis sol de omni gradibus retro cessit.

Mutius Eremita solum sitit.

Idem fere ere B. sarius et alius quidam secet.

Florus

sitate ad omnimodam immobilitatem redacta sint, nec non ad integri diei spatium in iisdem universa signis consisterit; vel quod amplius est, etiam emittis orbibus primariis, qui caeteros complexu suo continent, more suo gyrantibus, ea quæ illorum complexu continebantur non una in orbem circumlata sint, » etc. Ingens sane miraculum fuit, solem stare cursumque cohibere suum, præsertim hominis jubentis virtute; id autem contigisse post Jobi tempora compertum habemus sacris litteris: Josue enim cum adversus reges Gabaon obsidentes pugnatoris esset, ut victoria diturniore potiretur in profligandis hostibus, sic locutus est cap. x, 12: « Sol contra Gabaon ne movearis, et luna contra vallem Aialon: steteruntque sol et luna, donec ulcisceretur sanguis de inimicis suis: stetitque sol in medio cæli, et non festinavit occumbere spatio unius diei: non fuit antea et postea tam longa dies obedientie Domino voci hominis. » Ideo Justinus Martyr in *Diad. cum Tryph.* hebræo, non longe a calce, idem illam triginta sex horarum fuisse ait. Stetisse autem solem egregium sane miraculum fuit; sed præferendum huic aliud, si videret sol regrediar, quod etiam accidisse sacris litteris continetur: cum etenim Ezechias rex ægrotus ab Isaia incolumtatem sibi redditam accepisset, hoc signo fidem adstruendam voluit ut scilicet solis umbræ, quæ in Achazi horologio dignoscebantur, decem gradibus retrorsum reverterentur, IV *Reg.* xx, 4; at ne putare quis possit linearum tantum immutationem fuisse factam, non autem solem retrogressum, id explicatum est ab Isaia his verbis cap. xxxviii, 8: « Et reversus est sol decem lineis per gradus quos descenderat. »

Et ne solis Veteris Testamenti patribus tanta virtus collata videretur, idem Novi quoque Testamenti sanctis Deum contulisse compertum est: Mutius enim Eremita in Thebaidis deserto, ex impissimo latrone ethnico factus christianus, per Dei visionem cum ægrotante ex fratribus longe absente novisset, sese itinere dedit, ægrum invisurum in eremi ipsius interioribus partibus; cum autem eo pervenire non posset jam sole ad occasum vergente, qua hora etiam ægroti mors instabat, ut dies itinere sufficeret, jussit Mutius soli in nomine Domini Jesu Christi ut staret, donec eo perveniret; admirantibus omnibus circumquaque ejus eremi incolis solem eodem climate famula perseverantem; quin et non pauci audito mirando ad Mutii disciplinam conversi sunt. Ita Rufinus lib. II in *Vitis Patrum* de Co-prete presbytero et patre Mutio: idem quoque lib. VI in iisdem *Vitis Patrum* ad Besarionis et Seithensis ejusdem senis preces contigisse memorat. Sæpe enim compertus est sol paruisse Dei servis, non modo ut radios suos diutius emittat lucis causa, verum etiam ut obsequatur aliis in rebus; nam plures sancti memorantur

suspendisse pallia ac vestes de radiis solaribus non secus ac de paxillis, ut videre est in *Vita S. Coaris* cap. ix et x, apud Surium 4 juli: item in *Vita S. Florentii* episcopi Argentinensis 4 novembris: similiter in *Vita S. Amabilis* presbyteri apud si Dei servis, quanto magis ipsi Domino ac creatori suo solem, lunam et stellas moram gerere, et ad nutum ejusdem, prout præceperit, lumen suum aut emittere aut contrahere semper par est?

Quid Ægyptiacas tenebras commemorare? quarum fama orbe toto percrebuit, et memoria, ut non levis fert conjectura, tunc adhuc recens erat quando liber hic conscriptus fuit. Fuerunt et alii eventus ubi solis lux intercepta fuit; sed non sine admiratione est quod Zonaras habet in *Iren.* et *Constant.*: quo tempore cum Constantino forent oculi eruti sol per dies septemdecim non splenduit, sed obscuro et tenebrosico fere die III. Aliquid simile contigisse narrat Plinius lib. II, cap. xiii: imperatoribus enim Vespasianis, id est ipsius etiam Plinii tempore, diebus duodecim utrumque sidus, sol et luna, quæsitâ sunt, nempe quod isto tempore nunquam fuerint conspecta; sed hoc diuturna pertinacique caligine aut nube crassiore factum putandum est, luce diei ex parte solis sufficienter illustrata; sicut et illa, quæ cum Irene fuit, solis cumbulatio: utraque enim eadem ex causa profecta fuisse censenda est. Sicut et sub Leone IV imperatore septemdecim diebus sol adeo nusquam visus, adeoque radios amisit, ut per mare navigantes navigandi vias amiserint errarintque, ut Theophanes Isauricus, qui tum vixit, memorat apud Anastasium Bibliothecarium anno Domini 783. Tremendum sane portentum est, quod jure mortales Dei timore afficiat, lucem mundo eripi per diem, nocturne eam caliginis densitatem ac nigredinem incumbere, quæ stellarum conspectum interdicit. Atque hoc est quod significat dum ait: « Et stellas claudit quasi sub signaculo: » claudit, inquam, tanquam sub signaculo tum voluntatis et beneplaciti sui, tum tempestatum et tenebrarum: cælum enim *Isai.* xxxiv, 4, et *Apoc.* vi, 14, comparatur libro, cujus characteres sint stelle, signaculum vero tenebræ, quibus hic liber clauditur, vel tempestat; que etiam sunt signacula seu insignia potentie divinæ.

Ex hoc strui potest argumentum, Deo potentissimo ac sapientissimo cedendum, neque a creatura ulla ad certamen seu disceptationem esse provocandum: quod itaque ait, *non orietur*, tantumdem est ac *non apparet*, nam et ortus solis apparitio quodam est. Illud vero *sub signaculo* idem est ac *sub tegumento signato*, sicut clauditur thesauri et sepulcræ et epistolæ. Finis autem oblationis litterarum est, ne quis legat obsequia, ad eumdemque sensum atra caligo Dei jussa stellas obducens est inclusio quadam stellarum sub Dei sigillo, ne quis eas aspiciat. Hæc

sancti testem e solis radiis sua pendunt.

Sub Irene et Constantino sol per 17 dies non splenduit.

Varia solis oblationis.

Tremendum portentum solis oblationis.

Cælum quasi liber obsequia.

Anima
obscu-
ratio ma-
xime for-
midan-
da.

Vers. 8.

8. QUI EXTENDIT COELOS SOLUS, ET GRADITUR SUPER FLUCTUS MARIS. — Agit de colorum fabricatione, quam ex Jobo quoque David et Isaias iisdem prope verbis describunt *Psalm. ciii*, 3 : « Extendens caelum sicut pellem; » item *Isai. xl*, 22 : « Qui extendit velut nihilum caelos, et expandit eos sicut tabernaculum; » quae maximam Dei in creandis caelis facilitatem declarant, cui longe facilius fuit de nihilo caelos condere, quam sit homini pellem expandere, et in tabernaculum arcuare. In quo maxime admirabilis Dei potentia sapientiaque refulcet; potentia quidem in caelorum creatione, quae Dei solus est opus, cum juxta veriorum theologorum sententiam creatura ne instrumentum quidem creationis esse possit; sapientia vero in eorumdem dispositione : nam et figura sphaerica perfectissima, et quantitas certis finibus circumscripta, licet propemodum immensa, et illa siderum mira dispositio, ac stellarum suis in sedibus intermicantium discretio, aliaque permulta ineffabilium tanti officis sapientiam eximiam quodam ratione proloquuntur, juxta illud Regii *Psalmi Psalms. xviii*, 1 : « Celi enarrant gloriam Dei. » Ubi vox enarrant non implet vim hebraei nominis *עברתו* *mesaperem*, quo David est usus ad cogitationes suas magnificentius explicandas : significat enim *narrare*, scribere, numerare, atque, ut notat Augustinus Eugininus, *xxv*, *xxviii*, multa recensendo et numerando complecti. Vult proinde pius Vates caelum esse librum scriptum aureis litteris grandibusque, qui narrationem continet inaudite varietatis, et quemdam veluti catalogum et insignium rerum enumerationem. Vide plura de hoc argumento cap. xxxv, vers. 5 et cap. xxxviii, vers. 37 notata.

Colorum
eratio
Dei po-
tentiam
et sapien-
tiam ma-
xime as-
tuit.

Celi
enarrant
gloriam
Dei.

ET GRADITUR SUPER FLUCTUS MARIS. — Est poetica metalepsis, *q. d.* Imperat maris fluctibus, eosque vel coercoet, vel excitat, ceu eques equum, cui insidet : sic Deus dicitur ambulare et volare super pennas ventorum *Psalm. ciii*, 3. Septuaginta locum hunc explicatius ita reddunt, καὶ περιπατεῖ ἐπὶ τῶν πτερυγῶν τῶν ἀνέμων, et ambulat super mare tanquam super pavimentum; quae ultima verba sic addita ad sensum literalem ac tropologicum non parum conferunt : significant enim Deum per oceanii superficiem, veluti per plateam latissime patentem, minime titubante, sed firmo gressu incedere, majestateque sua tumentes undas vorticesque compescere, et adinstar pavimenti consolidare, ac complanare,

Deus ma-
xime reddi-
tibilem
quam ve-
lociter.

quod ad summum spectat imperium. Unde Olympiodorus et Athanasius hae allegorice referunt ad Christum super mare coram apostolis ambulantem *Matth. xiv*, quod etiam ad plurimos sanctos extendi potest, qui divina virtute sine navigio maria trajecerunt : ita nimirum fides ac pietas facit omnia homini subdita, ipsamque mare velut solum inambulabilem siccis pedibus : duo enim anachoretae Rubrum Mare pedibus trajiciebant usque in Raythu, accepturi sacrosanctam Eucharistiam in die Cenae Domini, rursumque rediebant : quod se vidisse testatus est abbas Stephanus Cappadox, ut memorat Sophronius in *Prat. spirit.* cap. cxxii. Sed et Charities virgo et martyr in mare injecta quidem fuit colligito cervidi lapide, sponte autem lapis profundum petiit, at ipsa firmo ac stabili pede stetit super dorsum maris, et tanquam terram solidam ingrediens profecta est ad litus, teste Metaphraste in *Vita ejus* 3 octobris. Nazarius quoque ac Celsus in mare projecti ut mergerentur, quo divina lucumines evaserunt et profundo, ut tradit idem Metaphrastes 14 octobris. Pantaleon quoque Maximiani tyranni jussu alligato ad collum lapide in mare injectus, supernatante lapide ligni modo ipse super fluctus suis pedibus inambulavit usque ad litus; apud eundem Metaphrastem 27 julii. Neque tantum viventium corpora vim maris superasse memorantur, sed et ipsa morluorum sanctorum cadavera etiam alligatis saxis mergi neciunt : corpus enim Vincentii a diacono insutum corio, adalligatoque saxo super undas immanis ad litus delatum perhibetur, ut testatur Ado Trevirensis 2 kalendas februarii.

Christus
siccis
vestigia
maris pe-
rambulavit
vlt.
Idem
plana
sancti fe-
cerunt

Fide si-
gulari
fluctu
superave-
tur.

Peccator
navigio
sua
aequi-
comple-
tit.

Non eget sane instructis navigiis trajiciendo mari fides in Deum singularis : nullis enim fluctibus absorberi potest ille, quem Christus tuetur, qui siccis pedibus maritimos fluctus inambulavit. S. Petrus etiam fluctus firmo siccoque vestigio permeasset, nisi dubitasset; cujus proinde fides prius quam gressus titubavit. Peccator certe ne prosperis flatibus nec instructissimis navigiis secure aequor navigat. Omnia adversantur hominibus, quorum culpae reliquis omnibus oneribus graviores sunt. Id exemplo perspicuum faciam ex Sophronii *Prat. Spirit.* cap. lxxvi, ubi narratur navigium, in quod admissa fuerat mulier infanticida, reliquis navibus prospera navigatione utentibus, prorsus immobile ad dies quindecim, tametsi secundi essent ventorum afflatus, substitisse summa itinerantium omnium naufragumque mestitia; cum navarchus ad divinum open confugiens responsum audiret divinum, ejeciendam mulierem cui Mariae nomen erat : accitum igitur rogavit ut seclera indicaret sua, quae navis cursum retardabant : aperuit illa permissis se filios duos, ut sibi ad secundas nuptias viam aperiret, nec tamen voti compotem factam. Quo audito navarchus illico mulierem in scapham ascendere jussit, quae, mirum dictu, quinquies in gy-

Quomo-
do Deo
in nobis
mystice
gradia-
tur super
aequas.

Vers. 9.

9. QUI FACIT ARCTURUM, ET ORIONA, ET HYADAS, ET INTERIORA AUSTRI; — id est polum arcticum et australem antarcticum, qui significatur per interiora, vel penetralia, vel abscondita austru : quia ille polus nobis est omnino ignotus; Septuaginta interpretes habent, ὁ πῶλον ἀρκτικῶν, καὶ ὁ πῶλον ὀριωνῶν, καὶ τὰ ἡνείκεν, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ὀριωνῆς, id est, fecit pleiadae, vesperum, et arcturum, et recessus austru : Chaldaeus Interpres, qui fecit arcturum, orionem, et hyadas, et circumvicium siderum, constellationem planetarum in latere australi : loco arcturi alii vertunt cynosuram, id est ursam minorem, sicut major dicitur *Hellec*. Arcturus autem stella est Boeae sideris post caudam ursae majoris circa polum arcticum. Orion sidus est australe juxta frontem tauri, stellis triginta octo constans; sic dictum ἀπὸ τῶν ὀρίων, a concitando, quod nimirum concitit tempestates. Hyades sunt septem stellae in capite tauri, ἀπὸ τῶν ἡνείκεν, id est a pluvio dicitur, quia pluviam creant, Latinis *suavia*, errore etymii, inquit Tyro apud Agellium lib. XIII *Noct. Attic.* cap. ix, quod putarent eas dici hyades ἀπὸ τῶν ἡνείκεν, a suavis, Septuaginta vertunt *pluiales*; quae easdem esse cum Hyadibus docet Proclus in *Sphaera*; licet alii distinguant, et dicant esse virgillias, quae ad genua tauri collocantur, pertinetque ad naturam Saturni, et aliquantum ad naturam Venere. Interiora austru vocat abscondita sub occultis australis, id est antaretici poli constellationes, quae solis patent antipodibus nostris : sub his autem per synecdochen accipit omnes stellas et sidera, in quibus miram Dei sapientiam et potentiam praedicat S. Job. Plura de his stellis vide apud Stunicum, Pinedam, et Sanctianum nostrum, et omnium fusiissime Boldicum.

Quid sit
Arctu-
rus,
Orion,
Hyades,
Interiora
austru.

Arcturus
apost. loc
designat.

rum acta, extemplo una cum muliere in profundum demersa est. Quo facto navis postmodum tanta velocitate iter confecit, ut tridui spatio illud omne abolveret, quod non nisi quindecim diebus confici potuisset : ita Sophronius.

Mystice autem seu aereo sensu Deus graditur super fluctus maris, quando concitatas efferatasque passionis nostras jussu coercoet, ut sedatis motibus anima celos extensos, dulcissima serenitate nitentes, hoc est caelestis beatitudinis tranquillitatem aeo sempiterno permansuram, contempletur. Ex quo etiam capite Dei potentia et sapientia in admiratione habenda est.

9. QUI FACIT ARCTURUM, ET ORIONA, ET HYADAS, ET INTERIORA AUSTRI; — id est polum arcticum et australem antarcticum, qui significatur per interiora, vel penetralia, vel abscondita austru : quia ille polus nobis est omnino ignotus; Septuaginta interpretes habent, ὁ πῶλον ἀρκτικῶν, καὶ ὁ πῶλον ὀριωνῶν, καὶ τὰ ἡνείκεν, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ὀριωνῆς, id est, fecit pleiadae, vesperum, et arcturum, et recessus austru : Chaldaeus Interpres, qui fecit arcturum, orionem, et hyadas, et circumvicium siderum, constellationem planetarum in latere australi : loco arcturi alii vertunt cynosuram, id est ursam minorem, sicut major dicitur *Hellec*. Arcturus autem stella est Boeae sideris post caudam ursae majoris circa polum arcticum. Orion sidus est australe juxta frontem tauri, stellis triginta octo constans; sic dictum ἀπὸ τῶν ὀρίων, a concitando, quod nimirum concitit tempestates. Hyades sunt septem stellae in capite tauri, ἀπὸ τῶν ἡνείκεν, id est a pluvio dicitur, quia pluviam creant, Latinis *suavia*, errore etymii, inquit Tyro apud Agellium lib. XIII *Noct. Attic.* cap. ix, quod putarent eas dici hyades ἀπὸ τῶν ἡνείκεν, a suavis, Septuaginta vertunt *pluiales*; quae easdem esse cum Hyadibus docet Proclus in *Sphaera*; licet alii distinguant, et dicant esse virgillias, quae ad genua tauri collocantur, pertinetque ad naturam Saturni, et aliquantum ad naturam Venere. Interiora austru vocat abscondita sub occultis australis, id est antaretici poli constellationes, quae solis patent antipodibus nostris : sub his autem per synecdochen accipit omnes stellas et sidera, in quibus miram Dei sapientiam et potentiam praedicat S. Job. Plura de his stellis vide apud Stunicum, Pinedam, et Sanctianum nostrum, et omnium fusiissime Boldicum.

Allegorice juxta S. Gregorium lib. IX *Moral.* cap. vi et vii, celli significant Ecclesiam, in qua arcturus circa polum arcticum semper versatur, id est apostoli, post Christum fundatores Ecclesiae semper agitate, sed nunquam loco dimovende : « Quemadmodum igitur, inquit, arcturus semper versatur, et nunquam mergitur; ita Ecclesia persecutiones ethnicorum sine cessatione tolerat, sed tamen usque ad mundi terminum sine defectu perdurat. » Post arcturum autem ponitur nimbus orion et horridus, quia apostolos secuta sunt agrina martyrum : quemad-

modum enim orionis in ipso pondore temporis hiemalis orientur; ita martyres pondus persecutionum molestiasque tolerantes quasi in hieme veniunt. Illud porro addiderim orionem cum districto gladio depingi; qui tamen gladius ex sideribus constat : quoniam ille ipse persecutio gladius, quo martyres feriuntur, sideribus coruscet, imo totus sideribus est, ex sideribusque confectus. Siquidem martyres totidem sideribus rutilant quot persecutionibus exercentur. Sicut autem post orionem ponuntur hyades pluviosae, ita post martyres sequuntur Ecclesiae doctores, qui pluviam salutaris eloquentiae suae doctrinaeque caelestis placide in omnium animos demittant, unde uberrimi et divinis fructus oriuntur : pluviam enim symbolum esse eruditissimi atque facundia tum sacri tum profani auctores voluerunt. Graeci proinde cum arcanis fabularum involucris sapientiam suam obtegerent, aiebant eo die, quo Minerva doctrinarum praeses in lucem edita fuit, auream ac celo pluviam occidisse. Aegyptii vero cum eandem eruditionem atque Pithus suavitatem hieroglyphicis suis notis admirare vellent, ὀρεῖαν ὀρεῖαν ἰδύοντα, orbem aut splendidam nubem dulcissimo rore stillantem pingebant, ut Horus Apollo testatur : itaque Moyses, cum abditis eorum discipulis exiitque foret instructus, illis forte hauriens et fontibus ita cecinit *Deuter.* xxxii, 2 : « Concretae in pluviam doctrina mea, fluit ut ros eloquium meum : » ubi duobus clarissimi symbolis magne copiae in dicendo suae dulcedinem et doctrinae praestantiam illuminat. Quam ob causam Paraphrastes Chaldaeus ita verit, *suavis sicut sicut pluvia doctrina mea*. Sed necesse non est ad Aegyptiorum abditos fontes recurrere, cum ejusdem rei documenta in divinis oraculis habeamus : nam orando sublimis caelo venientem et inebriantem terram; atque ut lingue sanctae majestatem et divinitatem prope dicam, in significando videamus, eandem vocem apud Hebraeos et dicitur et pluviae significat, ita in Osee propheta de Christo cap. 10, 12 : « Qui docet vos iustitiam : » Isidorus Clarus et Forslerus ex Hebraeo vertunt, *donec pluat iustitiam vobis*; et Joel cum eundem servatorem « Doctorem iustitiae » nominasset cap. ii, 23, continuo subdit : « Et descendere facies ad vos imbrem matutinum : » ubi in fonte est dictio *וירחב moreh*, quae et *docetorem et pluviam* sonat; unde *Hebraei* montis Moriae nomen deducunt, et *וירחב* *moreh* *irah* doctrinam Domini interpretantur, ut animadvertunt erudit. Denique per interiora austru mystice designantur oculi angelorum ordines, et secretissimi patriae caelestis sinus, quos Spiritus Sancti calor adimplet.

10. QUI FACIT MAGNA, ET INCOMPREHENSIBILIA, ET MIRABILIA, QUORUM NON EST NUMERUS. — Mirifica Dei potentiam extollit et admiratur, quae facit opera ita magna, ut ea neque comprehendera

10. QUI FACIT MAGNA, ET INCOMPREHENSIBILIA, ET MIRABILIA, QUORUM NON EST NUMERUS. — Mirifica Dei potentiam extollit et admiratur, quae facit opera ita magna, ut ea neque comprehendera

Hyades
doctores.

Pluvia
symbolum
incompre-
ditum in
atque fa-
cundia.

Interiorum
austru
quod do-
ctorem.

Vers. 10.
Opera
Dei mag-
na et in-

compre-
hensi-
bilia.

nec satis admirari possit humana ratio; et ita multa, ut certo numero definiri non possint. In horum operum divinorum meditatione nullum verbum David, se his eloquentis longe imparem agnoscens, admirabundus exclamat *Psalm. cv. 2*: « Quis loquetur potentias Domini? » vel, ut estin Chaldaeo, *quis poterit eloqui fortitudines Domini? Ita vocat opera mirabilia et gloriosa, ad qua necessaria est immensa quaedam potentia atque fortitudo quam brachii potentiam Virgo parens in Cantico suo nominavit Luc. 1, 51; et Judas apostolus vers. 25, μεγαλειότητα, id est magnificentiam appellat; quam Cajetanus ait esse factivam magnorum operum, et Propheta regius Psalm. viii, 2, multum deprecatur, et supra caelos elevatam agnoscit, utpote qui ab illa omnem suum decorem splendoremque acceperunt, quod veluti pulcherrimo magnificentissimoque vestimento adornantur: hinc cum pro more suo altius se in eorumdem contemplationem immerisset, totis in conditoris laudem absorptus clamat *Psalm. cx. 2*: « Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus, » graece ἄκρως ἐξοίη, pro quo apud Chrysostomum alius legit ἄκρως ἐξοίη accurata; alius παρασκευασμένα, parata, instructa; ubi magna illa opera, qualia sunt caeli terraeque creatio, conservatio et gubernatio universitatis, dicuntur eximie et exquisitae facta juxta omnes voluntates Dei *Psalm. cxxxiv. 6*, quia scilicet « omnia quaecumque voluit Dominus fecit in caelo, in terra, in mari et in omnibus abyssis; » Euthymius vero sic interpretatur, q. d. haec opera Domini exquisitae facta esse, ut fideles istiusmodi opera Dei considerantes, omnes voluntates et mandata Domini adimplerent. Excitat enim nos operum Dei consideratio, ut praeccepta Dei facilius impleamus. Hebraeus autem textus pro relativo ejus habet eorum numero plurali, quod quidam ita vertunt, *exquisita omnibus voluntatibus ea, ut sit sensus, quod opera Domini exquirantur, et diligenter investigentur ab omnibus his quibus complacitum est in eis, et qui ea amant; alii vero vertunt, exquisita ad omnia beneplacita eorum, et interpretantur opera Dei esse hujusmodi, ut si exquisita fuerint ab hominibus, possint satisfacere omnibus eorum desideriis. Unde subdit: « Confessio et magnificentia opus ejus: » omnia enim quae Deus facit et magnifica, et eximiae, et omnium hominum celebratione digna sunt; unde alius apud S. Chrysostomum vertit, ἐξοίη καὶ δόξα ἢ ἰσχυρία αὐτοῦ, laus et dignitas operatio ejus: quapropter ubique Psalmista Deum in omnibus operibus mirifice laudat, et omnes simul creaturas ad conditoris sui laudem invitat, manifestum est enim omne id quod fecit Deus et gratiarum actione et magnificentia repletum esse; magnificentiam quidem propter Conditoris et rei dignitatem; gratiarum vero actione propter nostram utilitatem. « Soli igitur, ut Apostolus ait I *Tim. 1, 17*, Deo honor et gloria » debetur, qui « facit mirabilia magna solus; » quemadmodum ex eodem cum**

Gratiarum
et magnificientia
opera Dei.

Jobo spiritu David dixit *Psalm. cxxxv. 4*. Ubi duo notanda sunt, tum quod ea faciat, tum quod solus faciat; siquidem opera creationis, de quibus hic sermo est, per se solus operatus est Deus, cum in ceteris ministerio etiam usus sit angelorum et aliarum creaturarum.

Hec itaque licet Dei potentiam sapientiamque potissimum declarent, simul tamen ejus erga nos amorem et benevolentiam haud obscure testantur: quod enim ea fecerit adeo magna, pulchra et mirabilia, vires ejus sapientiamque manifestant; quod autem propter nos usumque nostrum facta sint, singularem Dei erga nos benignitatem bonitatemque commendat. Hic itaque versus conclusio est precedentium, siquidem generatim facta sint, singularem Dei erga nos pronuntiat. Habet autem eandem plane sententiam, et quidem iisdem verbis in Hebraeo elatum, quam Eliphaz titulerat dicens cap. v, 9: « Qui facit magna, et inscrutabilia, et mirabilia absque numero: » quod magno est argumento sermones amicorum Job esse plurimi faciendos, cum eos ipse sibi vendicet ad suam causam defendendam. Hoc etiam probat id quod cap. iv, 1 annotavimus. Hoc etiam probat id quod cap. iv, 1 annotavimus, scilicet propositiones eorum plerisque esse veras atque doctissimas, sed assumptiones rationationis duntaxat esse falsas; unde fit, ut nihil concludant, quod Jobi summe dignitati derogat. Non solum autem Job verba sententiasque Eliphazi, ut Stunica bene observavit, sed ipsam quoque methodum ac disserendi rationem secutus et imitatus fuit, dum ex effectis primum naturalibus ac deinde ex moralibus summam Dei potentiam sapientiamque declarat dicens:

11. SI VENERIT AD ME, NON VIDERO EUM: SI ABERIT, NON INTELLIGAM. — Postquam ex mirabilibus et innumeris effectibus, quos Deus in creaturis et per creaturas tam caelestes quam elementares producit, summam ejus sapientiam potentiamque declaravit, ut palam faceret, quam vere se et omnem hominem prorsus imparem agnoscat, qui cum Deo litiget, aut de viribus scientiae concertet: nunc hanc generalem regulam atque doctrinam sibimetipsi distinctius applicando, eandem perfectione iterum praedicat, et elegantiam admodum stylo plures simul alias explicat et exponit. Ac primum ab ejus invisibilitate exordium facit; pro cuius intelligentia nota Deum triplici ratione dici invisibilem, primo, quia nullis oculis corporeis videri potest, quo sensu S. Joannes ait cap. 1, 18: « Deum nemo vidit unquam; » cui S. Paulus addit I *Tim. vi. 16*: « Sed nec videre potest: » nimirum prout in se est, quia res omnino spiritalis est, extra obiectum visus corporalis, cum sit forma, figura, species et coloris experta: quapropter S. Diadochus lib. *De Spirit. perfect.* prudenter monet illos, qui nonnunquam in suis contemplationibus et exercitiis spiritualibus apparitiones aliquas aut visiones percipiunt, ut sibi caveant ab impo-

Vers. 11.
Cum haec
verba scribit
non ad
tutum con-
cedat.

Deus in-
visibilis
oculo
corporeo.

Intellectus
etiam intellectu
creato vi luminis
naturalis clare ut
est in seipso
videri potest; neque
ullus intellectus
est possibilis, qui
id viribus naturae
possit; et hoc modo
Deus est invisibilis
omni creaturae, et
soli sibi visibilis ac
notus; quippe « qui,
ut Apostolus ait I *Tim. vi. 16*, solus
habet immortalitatem,
et lucem inhabitat
inaccessibilem; quem
nullus hominum vidit,
sed nec videre potest: »
quomodo enim videatur
aut intelligatur, quem
nihil eorum quae
notescunt declarat? Non
forma, non color, non
circumscriptio, non
figura, non quantitas,
non qualitas, non locus,
non conjectura, non
similitudo, non proportio,
non ratio, non intelligentia:
quin potius semper est
extra omnem viam
videndi et intelligendi,
ut S. Dionysius lib. *De Div. nom.*
cap. 1, et *De Myst. theol.*
cap. iv et v, fuse ac
pulchre demonstrat. Unde
Cyparissiotus *Mater. theol.*
dec. 2, cap. vi, optime
infert Deum nulla naturali
representatione aut
intelligentia cognosci
posse; et concludit cum
S. Dionysio veritatem esse
theologiam, quae per
negationes, quam quae
per affirmationes Deo
philosophatur; quam quae
per intervallo utraque
adhuc a Deo absit, qui
est supra omnem
affirmationem et negationem,
quasi cognitio ejus. Quomodo
longe praestat cum S.
Dionysio secundum
theologiam mysticam
nescienter, et sine omni
intelligentia eorum quae
intelligentia percipiuntur
per amorem cum eo
conjugi et copulari: quae
verissima et sublimissima
viatorum est theologia.

Deus est
invisibilis
visio-
ne com-
prehen-
siva.

tura et illusionem, qua se Deum vidisse autument: « Nemo, inquit, cum sensum mentis audit speret videre eoque gloriam Dei: sentiri enim eam dicimus gusti quodam, qui exproxi non potest, divina consolationis, cum quis animam purgaverit; non autem apparere ei aliquid eorum quae sub aspectum cadunt: siquidem nunc per fideri, et non per speciem ambulamus, sicut Apostolus ait II *Corinth. v. 8*. Si cui igitur eorum qui certant (certamen intelligit quo certamus cum lege carnis) vel lumen vel figura quaequam, vel aliquid ad similitudinem ignis appareat, ne amplectamur hujusmodi visum: est enim fallacia inimici manifesta; quae quidem res multos fefellit qui propter ignorantiam a via veritatis male deflexerunt. » Sic ille, et meo quidem iudicio prudenter; siquidem proprium signum divinae naturae est, esse celsius omni signo. Qui igitur aliquid eorum quae videntur Deum esse arbitratur, ab eo qui vere est male ad id quod comprehensione fictae imaginationis esse existimatur, deflectit.

Secundo Deus dicitur invisibilis, quia a nullo intellectu creato vi luminis naturalis clare ut est in seipso videri potest; neque ullus intellectus est possibilis, qui id viribus naturae possit; et hoc modo Deus est invisibilis omni creaturae, et soli sibi visibilis ac notus; quippe « qui, ut Apostolus ait I *Tim. vi. 16*, solus habet immortalitatem, et lucem inhabitat inaccessibilem; quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: » quomodo enim videatur aut intelligatur, quem nihil eorum quae notescunt declarat? Non forma, non color, non circumscriptio, non figura, non quantitas, non qualitas, non locus, non conjectura, non similitudo, non proportio, non ratio, non intelligentia: quin potius semper est extra omnem viam videndi et intelligendi, ut S. Dionysius lib. *De Div. nom.* cap. 1, et *De Myst. theol.* cap. iv et v, fuse ac pulchre demonstrat. Unde Cyparissiotus *Mater. theol.* dec. 2, cap. vi, optime infert Deum nulla naturali representatione aut intelligentia cognosci posse; et concludit cum S. Dionysio veritatem esse theologiam, quae per negationes, quam quae per affirmationes Deo philosophatur; quam quae per intervallo utraque adhuc a Deo absit, qui est supra omnem affirmationem et negationem, quasi cognitio ejus. Quomodo longe praestat cum S. Dionysio secundum theologiam mysticam nescienter, et sine omni intelligentia eorum quae intelligentia percipiuntur per amorem cum eo conjugi et copulari: quae verissima et sublimissima viatorum est theologia.

Tertio Deus dicitur invisibilis, quia etsi a mente creata per lumen gloriae aliquo modo clare videri possit, non tamen visione comprehensiva, quae nihil lateat videntem: omnis enim visio beatorum, tan angelorum quam hominum, infinite abest ab ipsius visione comprehensiva, et ipse infinite omnem illorum visionem superat; hinc quantumvis Deus a beatis clare et objective

quidditative et intuitive cognoscatur, non tamen simpliciter comprehensive, quia non tam clare ac plene, sicut ex natura sua cognoscibilis est: etenim sciti infinite ac actualitatis ac perfectionis, ita et infinite cognoscibilitatis; sique sibi soli comprehensibilis et cognitus est: a qua comprehensione omnes beati infinite deficiunt. Et hoc modo quidam Patres dicunt Deum omni creaturae invisibilem et ignotum, et sibi soli notum ac visibilem.

Hinc igitur Job optime probat quod vers. 3 dixerat, minime tutum esse cum Deo contendere, quod humanis oculis cerri non possit ejus adventus aut pugnandi tempus, et ratio cognosci, quia cum invisibilis sit, neque sciri potest cum pugnaturus veniat, neque quando a pugna recedat; quae res in humano congressu, quicumque ille fuerit, nullum habet momenti; imo haec una in re spectari solet summa victoriae. Id enim agunt diligentissime duces, ut sua consilia sint occultissima, ita ut non adversarii solum, sed etiam commilitones et socii scilicet fieri aut quid tentari debeat, prorsus ignorent. Hoc argumento utitur S. Paulus, dum ad spiritalium pugnam christianam armat militem dicens *Ephes. vi. 12*: « Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli: quoniam non est nobis collocatio adversus carnem et sanguinem. » Ita Sanctus noster et Pineda; videturque haec explicatio litterae confirmari. Aliae expositiones sunt ad more valde opportuna, utpote quae locum Dei maxime fervent, ut illa D. Thomae tum hunc sic explicantis, ut ignoret homo quando Deus veniat, id est, auxilium conferat ad salutem, vel abeat, id est, auxilia detrahant aut protectionem: multa enim beneficia sunt quae homo putat esse detrimenta, qualia sunt quae modo patitur Jobus. Alia existimantur esse beneficia quae hominem perdunt, qualia sunt quae honori sunt homini, aut humanae commoditati; haec autem homo ignorat, neque adventum Domini aut recessum videt. Alii de incertitudine gratiae exponunt, et in his D. Gregorius; qui res quieto et securo animo esse non sinit, cum nemo sciat, utrum odio an amore sit dignus; unde homo suae conditionis ignarus, qui quo in stata sit nescit, et an Deum pro se ad auxiliandum amicum, vel contra se ad oppugnandum inimicum habeat; justam profecto timendi causam habet, cum illum fortem esse sciat, neque de illius animo aut de statione constet, cum sit invisibilis, et ipse semper sit in tenebris, neque adversarium videre possit; cum tamen Deus semper sit in luce, neque quisquam possit illum oculos latere. Alii enim sunt oculi Dei, atque ut dicam ere Sapientis *Ecclesi. xxii. 28*: « Multo plus lucidiores sunt super solem, circumpicientes omnes vias hominum et profundum abyssis, et hominum corda intuentes in absconditis partibus. » Cumque ipse corporis

animique edificator usque in animi centrum in-
teatur, intimosque sinus voluntatis et contorti-
plicas intentiones, multis mœandris et laby-
rinthis flexuosas; videt ibi forte quædam que
non videmus, quasque tamen poenam et odium
merentur.

Agnovit hoc S. Gregorius Magnus Papa, et ut
bonus ab evangelio senex timoratus utilem hunc
metum ubique circumtulit: « Apud Deum, in-
quit lib. VIII *Moral.* cap. IX, districte iudicati
ipsi quoque maculas iniquationis habent, qui
per mandatiim sanctitatis lucent: » que causa
fuit, cur Agathon (ut narrat Rufinus lib. III *De
Vit. Patr.*) plurimorum monachorum pater, cum
lougam vitam gloriosis operibus inelytam bea-
tissimo sine clauderet, tres continuos dies oculis
aperitis stetit attonitus, et, ut videbatur, anxius
non tam cum morbo atque morte, quam cum
animo ipse suo et cogitatione luctabatur; et mi-
rantis ea causa fratribus, se dixit in theatro
iudicii Dei positum vehementissime reformidare:
nam tametsi nullus eriminis sibi conscius esset,
et toto animo contendisset in vita, ut Dei legibus
obsequeretur; enimvero homo, inquit, sum, et
minime scio, utrum opera mea placeant Deo;
addebat et metus sui hanc rationem, « aliud esse
iudicium Dei, et aliud hominum. »

Profunda
et me-
tuenda
Dei iuda-
cia.

S. Aga-
thon mo-
nachus
Dei iuda-
cium ti-
mebat.

Similiter
S. Arse-
nius et
S. Hila-
rion.

« Hec opinor eadem cogitatio Arseniam, plenum meritis et gra-
tia virum, in ingentem formidinem coniecit; qui
in abitu ab hac vita, cum lacrymarum vim ma-
gnam effunderet, interrogaverant qui tum præ-
sentes adherent seniores bene multi et religiosi
viri, num timeret: In veritate, inquit, timeo, et
hæc timor semper in me fuit, ex quo monachus
factus sum. Quid aliud bonum Hilariionem, qui
septuaginta totos annos incredibili religione et
angelicis prope moribus innocentique Deo ser-
vior, in occasu vite magno horrore perfunde-
bat animique debilitabat nisi quod statum
animi sui ignoraret, quem videbat et iudicabat
Deus? Hæc nimirum de miseris nostris una est
prope maxima, quod qualis sit quisque ignoret,
nec humanum sufficiat lumen, sed lucerna Dei
sit opus ad latebras conscientie pervidendas: e
quibus forte Numinis imperio, ut colubri e lati-
culo venenati, exsiliit aliquando noxæ, et in
conspicuum omnium inducentur gravi iudicio
punienda; de quibus ille qui adiserat nec sus-
ceperat cogitationem prius ullam, nec suspicatas
fuerat. An non igitur causa est, cur prudentes
viri, qui ratione omnia expendunt atque mode-
rantur, continuo in metu sint, ne pavore deinde
semptemto exhorrescant? An non illic intue-
bantur apostoli, cum tam serio graviterque mo-
nent *Philip.* II, 12, ut cum timore et tremore sa-
lutem nostram operemur? Accedit, quod divina
iudicia profunda sint, et velut in recondita aby-
ssu latentia, eo ipso formidabiliora humano generi,
quasque magni timoris materiam subministrant.
de quibus utinam sæpius cogitarem; quod non

fieri nisi a paucis Deum verentibus dolet regius
Vates, et apud Deum ita queritur *Psal.* X, 11:
« Auferuntur iudicia tua a facie ejus, » vel ut est
proprie in Hebræo, *altitudo sunt iudicia tua a
conspectu illius*, hoc est, remota sunt, magna qua-
dam interceptæ ab eo distant, non videntur,
non cognoscuntur.

12. SI REPENTE INTERROGET, QUIS RESPONDERIT ET? Vera ita
VEL QUIS DICERE POTEST: CUR ITA FACIS? — quis
enim tam perspicax ut valeat idonee respondere
Deo ex inopinato ad tribunal conscientie rapienti
et interrogati? præsertim cum superiorem iudi-
cium non habeat, qui ab eo facti sui rationem
exigere possit. Bene observat hic Joannes a Jesu
Maria, interrogationem hanc repentinam raptum
quemdam esse ad conscientie tribunal, ubi eor-
am Deo sistitur homo; a quo si Deus velit ratio-
nem exigere obmutescit, quemadmodum qui de
gravissima questione aliqua repente rogatur so-
let obstupescere, licet ingenio ac doctrina excel-
at, quam imparatus præoccupetur: aliud quippe
est rem scire, aliud inexpectato rogatum respon-
dere; et hoc quidem apud mortales: at coram
divina majestate omnis hominum sapientia et
perspicacitas stupor quidam est et ignorantia.
Cæterum hæc interrogatio repentina in hæc mor-
tali vita fieri solet, cum Deus hominem, tametsi
justum, nescientem tamen utrum od'io vel amore
dignus sit, intra conscientiam propriam ad ques-
tionem vocat, et velut extemporaneum tulo per-
cellit. Potest quoque subita questio ad raptum
in iudicium pertinere, ut is repente interrogari
dicatur, quem mors inopinata imparatum offendi-
dit, quem constat Deo sciscitari respondere non
posse; et quoniam fecimus mortis mentionem,
an non ea cogitatio commovere quoque animum
debet, et continuum hunc metum suadere? Nihil
enim est certius quam esse aliquando morien-
dum, nihil incertius quam quo tempore, et quo
modo id sit futurum, que res semper in Ecclesia
Dei prudentum et sanctissimorum hominum animos
incredibiliter anxios et sollicitos habuit:
nam deprehendi imparatum, rapite ex hæc vita
non supputatis nec digestis bene rationibus ad
exponendam villicationem suam, tam horribile
malum est, ut nullum majus aut formidabilius
esse putem. Itaque Deus ut supplicium longe
maximum atque miserimum apud S. Valtem il-
lud minatur populo ingrato, dura et seclerata
mentis, quem mollire nulla beneficia queunt et
reducere ad meliora: comparat enim Jeremias
populum Ihebreum impunita malitia furentem
cum onagro, et addit cap. II, 24: « In menstribus
ejus invenient eam. » Pro mensibus Aquila vertit
in *Kalendaris*; Chaldæus alique, in *tempore suo*: al-
ludit ad onagri consuetudinem, quem prodit
R. Salomon uno anni mense dormire, quo capi
solet, cum cæteris vigilet. Ita fore dicit Propheta
ut divinarum legum oblitus, qui quasi continuo
stertunt, nunquam mentem ad habitum ex hoc

Vera ita
Nemo sa-
tis idoneus
ut respon-
deat Deo
repente
interro-
gatus.

Inscri-
tudo hæc
moris et
immuta-
rentis
judicij
est timo-
ris suad-
dat.

Pecca-
tas an-
no sim-
lis.

modo et divinorum judiciorum magnitudinem
cogilandam admovent, certa hora, inexpectato
olim tempore, in somno illo suo de improviso
capiantur, atque prius horrore solio et tribunali
Dei stantur. quam de morte et iudicio cogita-
verint.

Illud idem quam sit hominibus calamitosum
ex Propheta quoque Amos licet colligere, qui
cap. VI, 3, lamentabile canit exitum iis qui extre-
marum rerum cogitationem a se rejiciunt, nec
ullo metu continentur: « Væ qui separati estis
in diem malum; » Tigurina vertit, *qui in longin-
quum rejicitis diem malum*; Pagninus, *qui longin-
quum putant diem malum*: nam quia nec igneas
vident manubias fulminantis e solio Dei, nec
theatrum vallis Josaphati consecelatis metuen-
dum, nec faneas Erebi apertas ad eosdem reci-
piendos, putant iudicium aut nunquam futurum,
aut tam longe positum, ut commoveri tragediis
illis minime oporteat. Vere enim ait Aristoteles
lib. II *Rhetor.* cap. VI: « Que longinqua sunt non
metui. » In illa vero opinione confutanda atque
evellenda ex omnium animis auctor primum re-
ligionis Deus, tum apostoli, Ecclesie deinde lu-
mina S. Patres, magno studio elaboraverunt,
dum contendunt proxime abesse iudicii diem, et
pari cursu cum exter vite die concurrere. Ita
magnus mundi Jude cito se venturum denun-
ciat ad rationes omnium repetendas et severo iudicio
punandas. In Apocalypsi, cap. III, vers. 11: « Ecce,
inquit, venio cito; » et alibi cap. XXII, vers. 7:
« Ecce venio velociter. » Quasi forum subselliis
jam instrueretur, et tribunalia iudicium et sedes
Christi gloriosa terrifico fulgore collucens; quasi
modo signum filii hominis cœrore suo et clavinau-
ratis late rullaret; quasi denique jam vocalis et
fortissimus ille angelus in clamaturus esset: « Sur-
gite mortui, venite ad iudicium; » quam tubam
continuo resonantem audiebat S. Hieronymus, et
toto animo atque omnibus artibus horrebat. Cum
vero in obitu ejusque par futurum sit Numinis
sancti iudicium, quod in decretorio magno die
pronuntiabitur, atque in omnem æternitatem sit
ratum atque fixum, quod de unoquoque sua in
morte statuitur, verissimum est cito venturum,
atque adeo jam instare iudicii magni diem res-
pectu singularum. Sic S. Joannes I *Epist.* II, 18,
jam novissimum horam esse denun-
ciabat, et Christus in Evangelio *Math.* XXIV, 33, esse prope
in januis. Itaque ex apostolorum institutione ac
monitis veteres christiani vix unquam diem
nominari audiebant, quin subito mentem et cogita-
tionem ad extremam horribilemque diem iudicii
magni referret; et quidem ita loqui solet Apo-
stolus, ut *dies* nomine illum ipsum intelligat; ut
cum agit de corona beate vite atque sempiternæ
II *Tim.* IV, 8, « quam reddet, inquit, mihi in illa
die justus iudex. » Quamnam autem est illa dies?
neque enim ullius ante mentionem fecerat; sed
tunc quidem de hoc dubium nullum esse potuit

Quando-
xium sit
extremo-
rum cog-
itationem
adhibe-
re.

Deus re-
pente et
cito ve-
nit ad-
judi-
cium.

Dies per
antio-
masiam
pro ex-
tremo
sumitur.

christianis, cum per antonomasiam ita scirent
nuncupari mundi ultimum et metendum diem.
Ita quoque Filius Dei loquitur *Math.* VII, 22:
« Multi dicant mihi in illa die: » quod eodem
plane modo intelligendum est, cum nullius prius
diei meminisset. Hæc igitur sit cogitatio mentem
occupaverit, non poterit in piis quidem atque
probris non exultantem animum componere, at-
que ad metum pectore christiano dignum revo-
care, ne in illo ipso die imparati et confusi re-
pantur; insidiantem quasi mortem semper ad
latus sibi habere videntur, cujus telum nullo ar-
ificio possint effugere: cum timore ad ictum
parant se, et cum Davide animam in manibus
suis circumterunt, ut cum illam Rex cœlestis, qui
creavit ornativæ donis sua, reperit, spe
bona pleni et gaudio recreati possint tradere.

VEL QUIS DICERE POTEST: CUR ITA FACIS? — hoc
ad extollendam Dei altitudinem plurimum con-
ducit, et in rem presentem impendio quadat:
est quippe allusio ad iudices supremos, qui non
timent actum suorum cognitores, qui facta res-
cendant. Idem posset quoque non solum de su-
premo Dei in res omnes dominata exponi, verum
etiam de absolutissima ipsius in universis
operibus et iudicij perfectione, *q. d.* Nunquam
ita demens sim, ut cum Deo disceptem, cujus
opera et iudicia ea puritate et justitia nitent, ut
nemo possit ei quidquam objicere; nemo possit
jure dicere: « Cur ita facis? » cum exploratum sit
nihil ab eo nisi purissimum et justissimum profici-
scisci posse: quia, ut Psalmista canit *Psal.* CX, 6,
« opera manuum ejus veritas et iudicium, » id
est vero iudicio stabilia, nihil in justis secum tra-
hentia: nam, ut idem *Psaltes* alibi ait *Psal.*
XVII, 10, « iudicia Domini vera, justificata in so-
metipsa: » ita ut a nemine redargui possint.

13. DEUS, CUIUS IRE NEMO RESISTERE POTEST, ET SUB VERBIS
QUO CURVANTUR QUI PORTANT ORBEM. — Eodem modo
clamat ex oraculo Nahum cap. I, 6: « Ante faciem Ire Dei
indignationis ejus quis stabilis? et quis resistit in
ira furoris ejus? » Similia passim occurrunt in aliis
prophetis, quibus providit amantissimus homi-
num Deus, ut divinitus afflatis scriptores de ipsius
ira et ultione multa magnifice terribiliterque di-
cerent, ut vesani homunciones intelligant, quam
sit formidabilis, et in omnem partem metuen-
dus, adeoque Dei timorem salutarem semper re-
lineant. Hinc prophete rem arcana humanis
symbolis describentes Deum inducunt velut in
campum ingredientem contra insensatos flammif-
fero curru invecum, cinctum fulminibus et pro-
cellis, quas dira et insuperabili potentia in cap-
put inimicum effundat. Sicut illa *Jren.* XXI, 23:
« Ecce turbo Domini, furor egredientis, procella
ruens, in capite impiorum conquiscescet; » apud
Isaiam, cap. XXX, 33: « Terrorem brachii sui ostendit
in comminatione furoris et flamma ignis devoran-
tis: allidet in turbine et in lapide grandinis, »
Hunc igitur potentem Dominum et ferocitatem in

Ira Dei
variis
symbolis
in Scrip-
tura ex-
pressa.

